ABSURDITATEA METODELOR DE REEDUCARE
ÎN ROMANUL „LUNTREA LUI CARON”

Pușcaș Ana-Paula
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Abstract:

The purpose of this work is to demonstrate the absurdity of the Marxist-Leninist-Stalinist means of re-education, which left a deep imprint on the history of Romanians by condemning not only the physical but also the spiritual death of the people. In this paper I have highlighted how the process of re-education took place in many circumstances. The class of intellectuality was the one that suffered the most as a result of these events, which can also be noticed in the case of the characters Axente Creangă and Leonte Pătrașcu from "Luntrea lui Caron". Using terror as an instrument of governance, censorship, propaganda and raising their ideology to the rank of universal principle, the Bolsheviks succeeded by the absurdity of the methods to massacre the population.

KeyWords: absurdity, intellectuality, fiction, Blaga, novel

„Luntrea lui Caron”, roman „de sertar” a fost publicat postum (1990) și poate fi considerat, dincolo de cele două povești de dragoste, drept mărturia tranziției la comunism și, totodată, drept rezistența și lupta continuă a spiritului împotriva celor care urmăreau destrămarea valorilor și a certitudinilor. Acțiunea, desfășurată de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial (1944) până în anul 1950, redă o perioadă critică în istoria poporului român, în care s-a urmărit atât reducerea omului la instinctele primare, cât și destrămarea spirituală a acestuia.

Contextul politic al scrierii romanului (prima formă a fost scrisă între anii 1951-1953; a doua formă între anii 1956-1958) a fost caracterizat de o perioadă a terorii, a închisorilor comuniste, a proceselor politice și nu în ultimul rând a ridicărilor masive și a deportărilor. George Nițu apreciază romanul lui Lucian Blaga ca fiind „o operă mărturie despre ceea ce a fost urgia bolșevică pe acest pământ.”¹

¹ George Nițu, „Luntrea lui Caron” sau mărturia lui Lucian Blaga despre invazia haosului bolșevic în România, în *Limba Română*, anul 1994, p. 154.

În cazul acestui roman are loc transfigurarea autorului nu într-un personaj unic, ci într-un dublet. Axente Creangă îndeplinește funcția de narator, diminuând astfel distanța dintre realitate și ficțiune și preia părți considerabile din biografia lui Lucian Blaga. Totodată, el reprezintă „evoluția spiritului poetic blagian”.² „Geamănul” naratorului – filozoful Leonte Pătrașcu – întruchipează soarta filosofiei blagiene și a culturii interbelice.

Folosind tehnica lecturii „de aproape”, teoretizată în secolul al XX-lea de cercetători precum Ivor Armstrong Richards, William Empson și Frank Raymond Leavis, a cărei utilizare se determină prin două acțiuni: prima – a studia și cea de-a doua – a descifra, și plecând de la definiția oferită de Dicționarul explicativ al limbii române „absurdului”, și anume „care contrazice gândirea logică, care nesocotește legile naturii și ale societății, contrar bunului-simț; ilogic”, voi încerca să demonstrez că există suficiente argumente pentru a caracteriza metodele de reeducare din perioada regimului comunist utilizând acest adjectiv.

O scurtă istorie a propagării comunismului este vitală privind înțelegerea evenimentelor care au avut loc în spațiul românesc în perioada 1944-1950. Putem spune că geneza comunismului pornește de la „Manifestul Partidului Comunist” din anul 1848 (ale cărui baze ideologice au fost puse de Karl Marx și Friedrich Engels) în care se expune o nouă concepție despre lume, promovând lupta de clasă și rolul proletariatului. Nu după mult timp, Partidul Social-Democrat al Muncii din Rusia a adoptat ideologia marxistă. Existau două tendințe dominante privind noua ideologie: cea a menșevicilor, care considerau că țara nu este pregătită pentru preluarea puterii de către proletariet și cea a bolșevicilor, care optau pentru acaparea totală a puterii prin mijloace violente și erau conduși de Vladimir Ilici Ulianov (cunoscut ulterior sub pseudonimul „Lenin”). Dezastrele provocate de Primul Război Mondial au favorizat declanșarea Revoluției din februarie 1917 în urma căreia țarul Nikolai al II-lea a fost obligat să abdice. În luna octombrie a aceluiași an a avut loc o sângeroasă lovitură de stat a bolșevicilor împotriva Guvernului Provizoriu reprezentat de Aleksandr Kerenski. Răsturnarea alegerilor din noiembrie 1917 câștigate de socialiștii revoluționari în favoarea bolșevicilor și dizolvarea Adunării Constituante au avut ca efect declanșarea Războiului Civil dintre anii 1918-1920. Victoria bolșevicilor în Războiul Civil a reprezentat un pas important pentru punerea bazelor Uniunii Sovietice (proclamată în 1922). Încă înainte de câștigarea Războiului, Lenin și aliații săi au început folosirea terorii ca instrument de

² Dan Tomuleț, *Luntrea lui Caron: amintiri dintr-o altă tranziție*, în *Convorbiri Literare*, articol disponibil la adresa web <http://convorbiri-literare.ro/?p=6059>, accesat la 15 octombrie 2018.

guvernare și de asigurare a puterii prin metode precum suprimarea libertății presei, crearea poliției politice CEKA, interzicerea activității celorlalte partide. Plecând de la ideile teoretice exprimate în „Manifest”, Lenin a transformat noul regim într-unul caracterizat de teroare, concentrat împotriva așa-zișilor „dușmani ai partidului”. După moartea lui Lenin în 1924, Iosif Visarionovici Stalin preia puterea, urmând ca la finalul celui ce-al Doilea Război Mondial comunismul să fie treptat instaurat în mai multe state din Europa de Est, printre care și în spațiul românesc.

Imaginea viitorului sumbru care părea să se abată asupra României este prezentată de către personajul Alexe Păcurariu, țăran ajuns consilier la primăria unui sector din Moscova, unde fusese închis 3-4 ani din cauza faptului că ajutase câțiva români să fugă în timpul foametei din 1921. În ajunul „întorsăturii” din 23 august, moment pe care Dennis Deletant îl descrie ca fiind „una dintre multele tragedii din istoria românilor”³, Alexe se refugiază în satul natal, unde împreună cu Leonte discută despre metodele de lucru de mare precizie ale regimului sovietic: „«Vine prăpăd, asta-i părerea lui Alexe, » îmi spune Leonte, «nu peste noapte, ci încetul cu încetul. Rușii aplică oriunde metodele încercate la ei acasă, le aplică aidoma, fără nici o imaginație, pretutindeni unde ajung. Ei pretind că fac politică științifică, n-au nevoie de imaginație. Rușii sunt convinși că ei dețin Adevărul, care va fi impus dialectic pe calea forței oriunde vor pătrunde. Cum? Dialectic și totuși pe calea forței? În mintea lor asta se potrivește, căci dialectul lor este sofismul ridicat la rang de principiu universal. N-avem decât să ne informăm ce au făcut acasă, ca să știm ce vor face aiurea și la noi. Omul va fi asimilat întru totul coordonatelor sale materiale și redus la automatismele declanșate de groaza foamei și de teroare. (...) După ce vor fi distrus toate pretențiile la un nivel de trai omenesc, ei vor desființa orice simț de demnitate, prefăcând pe om încetul cu încetul într-un automat al muncii în serviciul statului. Și cine-i statul? În primul rând noua elită care consider pe intelectualul de vocație drept dușmanul numărul unu al ei. »”⁴

Fragmentul reprezintă previziunea celui care trăise deja experiența regimului guvernat de principiile marxiste, care știe că impunerea se va face sistematic. „Politica științifică” care se referă la dezvoltarea durabilă și calitativă a vieții și a prosperității economice avea alt înțeles în viziunea sovieticilor. Impunerea principiilor, spunea Alexe, se va face „dialectic pe calea forței”. Dar cum

³ „A fost una dintre multele tragedii din istoria românilor faptul că principalii arhitecți ai loviturii de la 23 august 1955, Regele Mihai și liderii democrați, au răsturnat o dictatură militară doar pentru a fi practic răsturnați ei înșiși, în decurs de șase luni, de un alt regim totalitar incipient.” (Dennis Deletant, *„România sub regimul comunist”*, București, Editura Fundația Academia Civică, 2012, p. 48.)

⁴ Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, București, Editura Humanitas, 2013, p. 85.

pot doi termeni precum – „dialectic” – însemnând „metodă de a descoperi adevărul prin confruntarea unor păreri sau cu ajutorul discuției” - și „forțat” –care înseamnă „făcut prin constrângere” să fie puși în aceeași propoziție fără a se crea un paradox? Întrebarea retorică a lui Alexe are totuși rolul de a accentua că acest enunț contradictoriu este demonstrabil, întrucât prin prealuarea puterii adepții doctrinei marxiste și-au „permis” să ridice „dialectul lor”, în cazul acesta ideologia și principiile care îi guvernează, deși echivoce și suspecte, la „rang de principiul universal”, impunându-le pașnic sau forțat, după caz. Țăranul are o viziune clară asupra situației politice, vorbind cu luciditate despre viitorul dezastruos care urma să cuprindă țara. Ce înseamnă că „omul va fi asimilat întru totul coordonatelor sale materiale”? În primul rând nimicirea valorilor, a certitudinilor, sufocarea spiritului. Într-adevăr, groaza și teroarea impusă de noul regim avea să fie o nouă „neșansă spirituală” suferită de poporul român. Axente dă și o „definiție” a noului stat, a „noii elite” care îi consideră „dușmani ai statului” în primul rând pe intelectuali. Pasajul mai poate fi privit ca un „microcosmos” al evenimentelor politice care au urmat. Propozițiile lui Axente sunt scurte, cuvintele sunt apăsătoare și oferă senzația unei meditații profunde asupra destinului României. Verbe precum „a impune”, „a asimila”, „a distruge”, „a desființa” par a caracteriza noua guvernare având la bază ideologia marxistă.

Din nefericire, țăranul „moscovit” avea dreptate, iar datorită lucidității cu care privește lucrurile putem să-i atribui rolul de „profet”. „Groaza teroarei” despre care vorbește urma să se desfășoare prin așa-zisa „reeducare”, după instaurarea treptată a regimului comunist ca urmare a loviturii de stat de la 23 august 1944 prin care România a întors armele împotriva Germaniei. Mai întâi, prin numirea primului guvern procomunist reprezentat de Petru Groza⁵ (6 martie 1945) și mai apoi prin falsificarea alegerilor din noiembrie 1946 când comuniștii au fraudat rezultatul alegerilor în favoarea lor. Reeducarea s-a desfășurat fie pașnic (prin propagandă), fie violent (de tipul reeducării din închisorile comuniste). În acest sens, Ruxandra Cesereanu notează: „Naziștii urmăreau transformarea comportamentului victimei în acela al unui copil pedepsit continuu, depersonalizarea amorfă, privată de viitor și de orice repere temporale.”⁶ Ținta era, după cum prevestise Alexe, formată din intelectuali, foștii membri ai partidelor „istorice” (considerați a fi

⁵ Dennis Deletant consideră: „Constituirea guvernului Groza a adus după sine totala subordonare a forțelor de ordine față de comuniști.”, (Dennis Deletant, *„România sub regimul comunist”*, București, Editura Fundația Academia Civică, 2012, p. 69)

⁶ Ruxandra Cesereanu, *Panopticum: Eseu despre tortură în secolul XX*, București, Editura Polirom, 2014, p. 35.

principalul pericol), legionari, iar ulterior au devenit și opozanții colectivizării, „fronteriștii”, membri rezistenței armate. Pe scurt, toți opozanții regimului comunist. Scopul era evident: îndobrocarea cu noua ideologie conform căreia, așa cum naratorul însuși afirmă la un moment dat, „Calitatea oamenilor nu va mai fi judecată după criterii spirituale, ci după necesitățile și criteriile vieții de partid. De Partid, scris cu majusculă.” Axente repetă cuvântul „partid” și accentuează importanța scrierii cu majusculă căci în curând, conform hotărârilor constituționale, partidul devenea forța conducătoare unică, având control asupra culturii, asupra cenzurii și asupra Bisericii. În cazul României, se înființează Partidul Muncitoresc Român condus de Gheorghe Gheorghiu-Dej (1948-1965), cel care a instaurat comunismul prin adoptarea celor 2 constituții din 1948 și 1952.

Ca fundament teoretic al metodelor de reeducare, trebuie menționate anumite aspecte. Anton Semionovici Makarenko, pedagog sovietic, a fost cel care a conceput principiile fundamentale pentru reeducarea comunistă. În contrast cu pedagogia capitalistă centrată pe individ, „colectivul” reprezenta o noțiune centrală a pedagogiei sovietice.

Distincția dintre educație și reeducare este foarte simplă: pe când educația presupune o evoluție îndelungată, reeducarea se face printr-o așa-numită explozie, un șoc care să spulbere vechile valori ale individului și să-l facă influențabil pentru inocularea unor noi idei. Dacă reeducarea se face în colectiv, reeducatul caută scăparea tocmai în integrarea în colectivul care l-a încolțit. Cu asemenea principii a început procesul de reeducare.⁷

Într-un moment de reflecție asupra situației, Axente Creangă mărturisește: „Salvarea ce mi se punea în vedere trebuia răscumpărată prin capitularea conștiinței.”⁸ Topica limbajului trădează situația strâmtorată în care se afla personajul. Inapt pentru a dobândi „salvarea” pe care o dorea, Axente Creangă avea de ales fie salvarea „ce i se punea în vedere”, fie devenea în mod deliberat victimă a asupririlor impuse de noul regim. Așadar existau 2 perspective de viitor la fel de neprimitoare. Dar ce presupunea, totuși, „capitularea conștiinței”, singura metodă prin care „salvarea,, putea fi „răscumpărată”? Renunțarea la propriile idei, valori, principii morale, „desființarea memoriei”⁹, acceptarea de a fi transformat într-un simplu „susținător” al partidului. Dar dacă salvarea trebuie „răscumpărată”, asta înseamnă implicit că ea a fost „vândută” anterior.

⁷ Mircea Stănescu, *Reeducarea în România comunistă*, Vol. I, București, Editura Polirom, 2010, p. 27.

⁸ Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, București, Editura Humanitas, 2013, p. 114.

⁹ Ibidem, p. 348.

Când avusese loc această acaparare a tuturor libertăților individuale? Situația în care se afla Axente era situația impusă întregului popor român. De exemplu, în politică situația stătea în felul următor: „Epavele vieții politice de altădată aveau de ales între închisoare și acceptarea unei colaborări cu partidul comunist, care avea de aci înainte toate inițiativele în mâinile sale.”¹⁰ Sintagma „epavele vieții politice” este o aluzie la membrii partidelor istorice care, la fel ca și ceilalți cetățeni considerați „dușmani ai partidului”, nu mai aveau niciun fel de control asupra vieții. Fraza reprezintă un rezumat al evenimentelor care vizau oamenii politici ai vremii. În acest sens, Stephane Courtois afirmă: „Bolșevicii hotărâseră să elimine – legal, dar și fizic – orice opoziție sau rezistență, chiar pasivă, față de puterea lor hegemonică, nu numai când aceasta venea dintre un grup de opozanți politici, ci și din partea unor grupuri sociale ca atare – nobilime, burghezie, intelighenția, Biserica etc. – și chiar a unor categorii profesionale (ofițeri, jandarmi...), conferindu-i adesea o dimensiune de genocid.”¹¹

Propaganda comunistă, făcând parte din demersul de „reeducare” al populației, avea să se impună fără drept de contestare. Introducerea cenzurii, crearea unei solide rețele de propagandiști pe întreg teritoriul țării și nu în ultimul rând desființarea presei „independente de voința comuniștilor” reprezentau câteva din mijloacele de cea mai joasă speță folosite de sovietici pentru preluarea puterii. Conform noilor principii „universale”, „Armata sovietică era totdeauna «eroică», iar Stalin întotdeauna «genialul»...”¹² Epitetul adăugat numelui lui Stalin creaa senzația unei realități absurde, ca și cum s-ar fi vorbit despre „singurul organ al revelației divine”¹³. De asemenea, s-a stabilit clar că: „despre armata eliberatoare sovietică nu se poate scrie decât elogios sau nimic”¹⁴. În acest sens, Axente face următoarea sesizare: „Politica creației a devenit o politică de exterminare a muzelor și, în timp ce casele de prostituție au fost desființate, prostituția slovei înflorește ca niciodată.”¹⁵ Dacă în perioada interbelică prostituția se practica în spiritul sensului propriu al termenului, în perioada următoare cuvântul se va referi în special la modul de propagandă folosit prin intermediul „slovei” în presă, ziare și televiziuni. Sintagma „exterminare a muzelor”

¹⁰ Ibidem, p. 108.

¹¹ Stephane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panne, Andrzej Packzkowski, Karel Batosek, Jean-Louis Margolin, *Cartea neagră a comunismului. Crime, teroare, represiune*, București, Editura Humanitas și Fundația Academia Civică, 1998, p. 15.

¹² Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, București, Editura Humanitas, 2013, p. 107.

¹³ Ibidem, p. 109

¹⁴ Ibidem, p. 96.

¹⁵ Ibidem, p. 192.

nu poate fi considerată o exagerare din partea naratorului, întrucât odată cu instaurarea regimului sovietic s-a urmărit masacrarea oricăror surse de inspirație care puteau fi considerate ostile regimului. „Politica creației” și „politica de exterminare” sunt, din nou, două sintagme care folosite împreună creează un paradox. Cum ar putea deveni „politica creației”, care presupune un act de întemeiere să devină o „politică de exterminare”, ceea ce presupune un act de ucidere, de nimicire? Enunț contradictoriu și, în același timp, demonstrabil în zilele acelor vremuri.

Cenzura, având ca scop deținerea controlului total asupra surselor de informare, a atins toate domeniile culturale ale epocii, de la filme la teatru și până la literatură. Cele două personaje care reprezintă transfigurarea autorului și care urmau să simtă „din plin” efectele cenzurii sunt Leonte Pătrașcu și Axente Creangă. Filozofia lui Leonte a fost considerată „o prijmă națională”, „expresie a unei regretabile decăderi morale”. Având în vedere definiția oferită de Lenin moralității, conform căreia orice acțiune care urmărește interesul partidului este morală, pe când una care nu urmărește interesul partidului este imorală, era normal ca o filozofie care îndeamnă la folosirea propriei minți să fie considerată „decădere morală”. Privind noile realități istorice care pedepseau neconformismul gândirii filozofice și cercetând fenomenul ideologiei marxiste, Leonte ajunge la concluzia că „și-a pierdut destinul” și vede în sinucidere o formă eroică de protest.

Axente, la rândul său, face următoarea mărturisire: „Am fost eliminat pe rând din spațiul spiritual la care țineam cu toată ființa mea. Am fost scos în chip lent din literatură, din teatru.”¹⁶ Descriind „spațiul spiritual” drept spațiul la care „ținea cu toată ființa”, reprezentat de teatru și literatură, propozițiile converg spre aceeași tristă conștientizare și însușire a sentimentului neputinței a celui asuprit în fața prigonitorilor. Acesta fusese acuzat de caracterul „metafizic” și „mistic” al poeziei sale chiar într-un ziar „cu pretenții serioase de a îndruma opinia publică”¹⁷. Acesta mărturisește: „Iată cum «a fi metafizician», calitate în care vedeam o împlinire supremă a existenței umane, devenea pentru criticii noștri o vină echivalentă criminalității de război.”¹⁸

În fața entuziasmului cu care propaganda era folosită în favoarea marxismului și a omului sovietic, tot Axente declară: „Aceasta este pentru mine cea mai jalnică constatare din câte am avut și mai am prilejul de a face de la 23 august 1944 încoace.” Așadar, după acceptarea „capitulării”, fenomenul de a lichida orice fel de informație care nu coincide cu ideologia marxist-leninist-

¹⁶ *Ibidem*, p. 191.

¹⁷ *Ibidem*, p. 101.

¹⁸ *Ibidem*, p. 101.

stalinistă, era a doua dovadă a gradului de descompunere morală și decădere spirituală la care ajunsese poporul roman în perioada comunistă.

Situația devenise delicată și în ceea ce privește sistemul de învățământ: „profesorii universitari, printre care și câțiva membri ai Academiei Române, aveam să fim supuși, în spirit de turmă, unei inițieri în doctrina marxist-leninistă... (...) Se pornise cam tot pe atunci o puternică propaganda pentru stârpirea analfabetismului în țară. (...) Profesori și profesoare, academicieni și dascălitate erau îndrumați să viziteze cartierele unde cretinismul era endemic și, de asemenea, pe toți cetățenii de toate vârstele care nu au frecventat în viață nici o școală. Se făcea aparent muncă utilă. Dar paralel cu această alfabetizare mergea un alt proces: analfabetizarea intelectualității. Intelectualii erau constrânși, pe toate căile și mai ales prin amenințarea cu epurarea din slujbe, să-și însușească elementele doctrinei absolute.”¹⁹ Textul este mărturia asupra situației în învățământ privită în mod conștient tocmai de un corp didactic. Din punct de vedere psihologic, „spiritul de turmă” se referă la tendința individului de conformare, acceptare și aderare la un anumit grup, fără a trece însă prin filtrul conștiinței consecințele sclaviei mentale. Așadar, exact ceea ce avea în plan inițierea în „noua doctrină”. Pe de o parte, comuniștii încercau să ofere senzația unei munci utile care se făcea, așa cum descrie Alexe, doar în aparență pentru că sub încercarea mascată de alfabetizare, se ascundea tot un soi de îndoctrinare, prin mijloace adaptate locurilor în care „cretinismul era endemic”. Pe de altă parte, avea loc un proces paralel și evident de „analfabetizare” a intelectualității, profesorii fiind amenințați cu „epurarea”. Se urmărea într-un mod evident îndobitocirea, idiotizarea populației prin recursul la cele mai josnice mijloace. Paragraful creează senzația de asistare la o scenă apocaliptică, în care haosul se instalează treptat, dar sigur. Putem observa că naratorul creează o imagine „obiectivă” a celor întâmplate, având o perspectivă extinsă și foarte clară asupra situației.

De parcă toate măsurile mai sus amintite și folosite pentru distrugerea sistematică a spiritului și cumpărarea cugetelor nu ar fi fost suficiente, din nou, personajul-narator enunță o altă tristă constatare: „O nouă izbeliște trebuia să înceapă, și loviturile ciocanului din noua stemă a țării aveau să cadă una după alta, repezi ca grindina și masive. Într-o noapte ce-a rămânea de pomină până-n viitori strănepoți, ... au lucrat de zor în toată țara, prin toate tainițele și ungherele, dubele huruitoare ale regimului. N-a mai rămas ascuns la casa sa, ca-n gaură de șarpe, nici fost moșier, nici chiabur mai înstărit. Toți acești din oficiu declarați dușmani ai clasei muncitoare fură ridicați

¹⁹ *Ibidem*, p. 184.

și transportați nu se știe unde.”²⁰ Ce însemna că „o nouă izbeliște trebuia să înceapă”? O nouă situație în care poporul român urma să fie schingiuit. „Loviturile ciocanului din noua stemă” este o aluzie evidentă a noilor măsuri adoptate de ideologia marxistă. Axente descrie noile metode ca fiind „repezi ca grindina și masive”, adică impuse insesizabil de repede, iar „masive” se referă, evident, la precizia și „duritatea” cu care erau impuse. Noaptea în care grozăvia se desfășura avea să rămână „de pomină până-n viitori strănepoți”, astfel marcând clar o sechelă și o traumă cauzată de regimul comunist. Așa-numiții „dușmani ai clasei muncitoare” erau sortiți pierii, atât fizic, cât și spiritual. Încercarea de a se ascunde era zadarnică, întrucât erau căutați prin „tainițe”, „unghere”, „găuri de șarpe”. Putem afirma că lupta de clasă – teză caracteristică noului regim – a fost responsabilă pentru cea mai mare parte a abuzurilor și suferințelor provocate. Prin prisma evenimentelor care au avut loc, putem considera și descrie această luptă ca având „caracter anti-românesc”.

Mijloacele de reeducare violentă au început curând să facă victime. Închisoarea a început să fie văzută ca metodă de eliminare a individului din viața socială și politică și, totodată, ca metodă de reeducare după linia partidului. S-a trecut apoi la întemeierea de „dosare” viitoarelor victime, bazate pe detalii compromițătoare precum apartenență legionară sau activitate anti-comunistă nedeclarată. Absurdul criteriilor după care se urmărea „reeducarea” atinge cel mai înalt punct în roman când Axente alfă că țăranii de la care și-a inspirat personajele romanului „Arca lui Noe” au fost supuși reeducării. Despre cel care a inspirat figura lui Noe auzise că „suferise prin beciuri vreo cinci ani”²¹. Axente îi spune cu seriozitate Anei: „Vina lui cea adevărată era însă aceasta, să nu râzi, Ana: a servit drept model unui poet reacționar pentru un personaj din piesa Arca lui Noe; foarte retrogradă și ea!”²² Așadar, după logica partidului, persoanele care au reprezentat o sursă de inspirație pentru un artist ale cărui norme morale nu coincideau cu cele „universale”, reprezentau un pericol și trebuiau să ia parte la procesul de reeducare. Și în ce consta acesta? Întrebat de cel care inspirase figura lui Nefrânate, Popa răspunde: „A! Ăla? A fost dus la Canalul Dunăre-Marea Neagră.” Axente rămâne uluit la asemenea veste. Canalul Dunăre-Marea Neagră supranumit și „Canalul Morții” a fost folosit pentru reeducarea prin muncă a celor considerați „dușmani ai poporului” sau „dușmani de clasă”. La un moment dat în roman, însuși naratorul îl numește

²⁰ *Ibidem*, p. 425.

²¹ *Ibidem*, p. 459.

²² *Ibidem*, p. 459.

„mormântul burgheziei și al intelectualității noastre”²³. Așadar, cel ce întruchipa figura lui Noe și a lui Nefrânate au avut de îndurat suferinți crunte. Dar Axente avea să audă de la o femeie din sat alte fapte demne de o piesă de teatru a absurdului. Aflase că cel care îl întruchipează pe fratele cel rău a lui Noe: „A fost ținut sub presiunea interogatoriilor cu privire la relațiile ce le-ar fi avut cu tine și cu privire la «păcatele» sale. Ca atâția alții, a născocit și Ionică tot felul de isprăvi ca să scape de fierul roșu, a «recunoscut» vini ce nu le avea. Ca să-și pună în lumină «ticăloșia», a mărturisit chiar că într-o împrejurare, fiind beat, a bătut cu biciul chiar mormântul mă-șii, blestemăție ce tu i-o atribui în piesa de teatru.”²⁴ Femeia spune că „a fost ținut sub presiunea interogatoriilor”, etapă în care cei reeducați erau chestionați cu privire la „păcatele” lor. Problema era că deținuților li se impunea inventarea unei autobiografii care, cu cât erai mai plină de aspecte negative, „cu atât mai mult demonstra schimbarea radicală în gândire și orientarea spre curentul progresist”²⁵. Folosirea ghilimelelor pentru cuvinte precum „păcatele” sau „recunoscut” confirmă cele menționate mai sus. Pentru a scăpa de „fierul roșu”, indivizii știau că trebuie să mintă în mărturii și să-și atribuie fapte pe care probabil nu le-ar fi comis niciodată. Personajul despre care se vorbește, în postura celui reeducat, se gândește să-și atribuie „păcatul” pe care Axente i-l atribuie în carte. Reacția lui Axente, „Ascult și totul mi se pare negrăit de absurd” rezumă realitatea istorică și politică a perioadei caracterizate de regimul comunist. Ideea absurdului este reluată ulterior, când Axente încearcă să găsească o logică a evenimentelor, dar singura explicație care îi vine în minte vine drept o continuare a ideii precedente: „În cele din urmă numai într-o lume care este cea mai absurdă printre câte sunt cu puțință, cum este lumea de față, i se puteau trage feciorului pe urma unor asemenea fapte atari cumplite ponoase.”²⁶

În concluzie, așa cum am anunțat anterior, miza acestei lucrări a fost demonstrarea absurdității mijloacelor marxist-leninist-staliniste de reeducare, care au lăsat o amprentă adâncă asupra istoriei românilor prin condamnarea nu doar la moartea fizică, ci și spirituală a poporului. Folosind exemplele alese, am încercat să surprind cum s-a desfășurat procesul reeducării în numeroase împrejurări. Clasa intelectualității a fost cea care a suferit cel mai mult în urma acestor evenimente, lucru care poate fi remarcat și în cazul personajelor Axente Creangă și Leonte Pătrașcu din „Luntrea lui Caron”. Folosind teroarea ca instrument de guvernare, cenzura, propaganda și

²³ *Ibidem*, p. 365.

²⁴ *Ibidem*, p. 469

²⁵ Alin Mureșan, *Pitești. Cronica unei sinucideri asistate*, București, Editura Polirom, 2010, p. 51

²⁶ Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, București, Editura Humanitas, 2013, p. 470.

ridicând ideologia lor la rang de principiu universal, bolșevicii au reușit prin absurditatea metodelor să ducă la masacrarea populației.

Bibliografie

Blaga, Lucian, *Luntrea lui Caron*, București, Humanitas, 2013.

Cesereanu, Ruxandra, *Panopticum: Eseu despre tortură în secolul XX*, București, Polirom, 2014.

Deletant, Dennis, *România sub regimul comunist*, București, Editura Fundația Academia Civică, 2012.

Mureșan, Alin, *Pitești. Cronica unei sinucideri asistate*, București, Editura Humanitas, 2010.

Nițu, George, „*Luntrea lui Caron*” sau mărturia lui Lucian Blaga despre invazia haosului bolșevic în România, în *Limba Română*, anul 1994.

Stănescu, Mircea, *Reeducarea în România comunistă*, Vol. I, București, Editura Polirom, 2010.

Stephane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panne, Andrzej Packzkowski, Karel Batosek, Jean-Louis Margolin, *Cartea neagră a comunismului. Crime, teroare, represiune*, București, Editura Humanitas și Fundația Academia Civică, 1998.

Tomuleț, Dan, *Luntrea lui Caron: amintiri dintr-o altă tranziție*, în *Convorbiri Literare*, articol disponibil la adresa web <http://convorbiri-literare.ro/?p=6059>, accesat la 15 octombrie 2018.